

יפה ברלוביץ

געגורעם שאינם מוצאים את אפיקם

רתק היא הבריחה: נחומיק פורץ סוף־סוף ובורח העירה ללמוד, שאול אמנם גשאר בקיבוץ אך עם ערב בורח הוא אל ספרי הפילוסופיה שלו.

אך הבריחה אינה עובדה מוגמרת. קיימת בריחה וקיימת גם שיבה והשיבה איננה רתק אף היא מבוכה, המיהה ונסיונות של אדם צעיר להקים לו גשר אל האישי, הכמה שלו שאינו משלים עם השגרה והמנסה בכל זאת שוב ושוב להקים גשר אליה. וכאן ניכרים אותותיו של היגיון הקיבוצי, ערכי העבודה שעל ברכיה טרם פח וגודל. אין הוא בונה גשר אל ספסלי הקפה הריקים שבבתי־הקפה העירוניים („שדות זרים“), אין הוא נבנה מן הטון לים הארוכים לאורך שפת הים, ולא מן השיחות העקרות עד השעות הקטנות של הלילה. אין הוא מעדיף להתלבט ולהוריד את הלכך רוחו אל שדות הירק שביקיבוץ הותיק, ואל המטעים שבקיבוץ החדש. גשרים שאולי אף הם אינם מסר גלים לפתוח התלבטויות, אך שומרים עד יין על ערכים. כך שהשיבה למסגרת הקבועה היא פזיזת, אולם הבריחה הנפשיית עדיין ממשיכה לברוח גם אחרי אחרית הספורים.

אמרנו שגם אם הספורים הם נפרדים, הרי הם משתלבים כפרקים במסכת חיים אחת. וגם סדר הספורים, עריכתם מעידה על כך. בתחילה כמה ספורי ילדות עדינים ורגישים „ציד יונים“, „יום אחד כחול“ „הדסה“, לאחר מכן ספורים שלאחר הצבא: שיבה הביתה, התמודדות שקטה עם בעיית הבית והחברה הקיבוצית, הן ראייה בוגרת שלאחר צבא („קרקע ארץ קטנה“), בריחה מהבית והתלבטות בעיר („שדות זרים“) שוב חיים בבית (עד עריב היום מספורי צבא ומילואים) (מסילה קצרה, מסע השלושה), ולבסוף עויבת האוניברסיטה ורצון להשתרש שוב בחברה קיבוצית, בישוב חדש (רוחות דרום).

הספורים עומדים, כאמור, בסימן של הלכך רות, הרהורים וגעגועים, והללו מכתיבים גם את קצב הסיפור ואת דרך כתיבתו. המספר אינו נוטה לרוחב פרויזאי ולהתפשטות של שורות ארוכות המתארות ומספרות בשטף גואה. כאן הכל מרוכז מאד, מסתגר, משפטים קצרים, רמיזות תאוריות והרבה הרבה שורות שראייתן ובטחון הוא שירי מאוד, ספורים אלה של אירה מודעים אלינו בו נוסף לספורת העברית ולספרות הקיבוץ.

צבי לוח מגיש לנו בספרו „מקום שהחלים הולכים“ (בהוצאת הקיבוץ המאוחד) סדרת ספורים שלכאורה הם נפרדים שהרי הם נושאים שמות גבורים שיגים ומעלים סביבות שונות, אך למעשה מתבקשים הם כבר עם קריאה ראשונה יחד צמד יחד, להוות מסכת חיים אחת. ספורי הנפרדים הם אך פרקים פרקים בדברי ימי האיש הפועמים בהם. הוא יכול להתיקראות נחומיק („קרקע ארץ קטנה“, „שדות זרים“), הוא יכול להתקראות גם שאול („רוחות דרום“) או אפילו אני („מסילה קצרה“), אבל בכלם זה אותו אדם המניע את רחישת ספוריו הזורמת במעין כמיהה וגעגועים שאינם מוצאים את אפיקם. בכל מקום, עומד איש צעיר, פעם בנחומיק ופעם כשאול, ומנסה לנחץ ידיו במציאות, אך אינו יכול להאחז בה. היא זורמת מבידן אצבעותיו, הוא נושא עיניו מעבר לה, אין הוא יודע מהו „מעבר“ הזה, אבל אי שקט פוקד אותו תמיד. אי־שקט וחוסר נוחות בכל סביבה שהיא, אם זו סביבה של אמא־אבא דואגים או של נערה אוהבת („קרקע ארץ קטנה“, „שדות זרים“) או נערה מחזרת (ריחות דרום) או ידידים אוהדים (שדות זרים) ואפילו בשיחתו עם איש זר בצבא („מסילה קצרה“), אי־נוחות זו ואפילו תחושת הזרות מדרבנות את רגליו לברוח תמיד, להסתגל, להסתגר מן הכיבב איתו, הוא פונה ללכת כל אימת שאיש המילואים מפסיק סיפורו, אף על פי שהסיפור מעניין אותו מאוד. („מסילה קצרה“), הוא מתחמק ממבטיה של שושנה, אף על פי שהוא חומד אותה („רוחות דרום“).

נחומיק או שאול או אני הם אחרים, אחרים מרמי („רוחות דרום“) המעשי, מאיציק המציאותי („שדות זרים“), אתריים הנמצאים בחברה אבל אינם איתה. אין הם שוללים את מסגרותיה, אין הם יוצאים בקול ענית תרועה לשבור את אשר הקים האתמול (קרקע ארץ קטנה), אך גם השלמה אינה קיימת. נחומיק אינו מרצא עצמו בקיבוץ שבו גדל והתחנך, אך אינו מתריע נגד התישנותה של מסגרת זו. גם שאול זר לחברה של הקיבוץ החדש, ההולך ומוקם בנגב, אבל אינו מניסה לתקן, לתת מעצמו ומהשקפותיו לניסוח חדש של החברה הקיבוצית, או להכניסת מלאות אחרת לדרך חיים זו שהוא בחר בה מחדש. נחומיק שותק ושואל שותק, הם רק מנסים בקול דממה דקה למצוא פתרון אישי כדי לאון את אי שביעות הרצון האוכלת שבנפשם: והפתי